

Joanna Ewa Daniel
Uniwersytet Warszawski

Z HISTORII BADAŃ NAD ZAWARTOŚCIĄ
MATERIAŁU LEKSYKALNEGO DLA POTRZEB NAUCZANIA
JĘZYKA ROSYJSKIEGO JAKO OBCEGO

Przekonanie o tym, że uczący się języka obcego nie powinien być od razu całkowicie rzucony w wielkie morze leksyki języka obcego, a także o tym, że w pierwszym stadium uczenia się języka obcego leksykę należy ostrożnie wybierać, ma długą historię. Celem tego artykułu jest przedstawienie historii racjonalizacji leksyki języka rosyjskiego do nauczania go jako języka obcego.

Myśl o selekcji materiału językowego dla celów dydaktycznych nie jest nowa. Próby oparte na podstawach naukowych doboru obcojęzycznej leksyki podejmuje się już od dawna. Jest to ściśle związane z rosnącymi potrzebami w zakresie kontaktów międzynarodowych, które wymagają znajomości języków obcych. Szuka się przyczyn i dopatruje ich między innymi w szeroko zakreślonych celach nauczania przewidujących prawie pełne opanowanie języka obcego. Proponuje się zakreślanie coraz skromniejszych celów nauczania, a co za tym idzie ograniczenie materiału.

Szukając odpowiedzi na pytanie: jakich słów uczyć?, zainteresowano się rezultatami badań lingwistyki statystycznej, z których wynikają następujące wnioski: po pierwsze, nie wszystkie wyrazy występują w procesie komunikacji z jednakową częstotliwością, po drugie, w każdym języku tylko niewielki procent wyrazów posiada bardzo wysoką frekwencję oraz po trzecie, duży procent wyrazów posiada bardzo niską frekwencję.

Z punktu widzenia statystyki lingwistycznej ograniczenie materiału leksykalnego jest zupełnie możliwe i zrozumiałe. Jeśli chodzi o możliwości dydaktyczne, to należy mówić nie tylko o możliwości, ale o konieczności ograniczenia materiału językowego. Tadeusz Woźnicki pisze o tym następująco:

Z całego olbrzymiego, magazynu słownictwa musimy wybrać tylko to słownictwo, które jest nam potrzebne i skoncentrować się na nim, a nie rozpraszać. Koncentracja to sposób najbardziej ekonomicznego wysiłku. Cóż z tego, że nauczymy takich słów, jak „konik

polny” lub „mrówka”, gdy uczniowie nie będą dobrze znali słów podstawowych, jak np. „wiedzieć”, „chcieć”¹.

Po raz pierwszy idea ta została zaproponowana w XVII wieku przez Jana Amosa Komeńskiego. Był to czeski pedagog, który wydał kilka książek do nauki łaciny, wśród których wyróżnia się podręcznik z 1631 roku *Janua linguarum reserata aurea*. We wstępie do niego Komeński pisał między innymi, że musiał wybrać najczęściej używane słowa i przy użyciu ich do wyrażania pojęć, rozdzielić je tak, żeby nie pominąć niezbędnych. W tym celu wybrał osiem tysięcy słów, które według niego tworzyły zasób słownictwa niezbędny do opanowania języka łacińskiego. Jednak tej próby stworzenia minimum leksykalnego nie można uznać za udaną z powodu zbyt dużego zasobu słownictwa.

Pierwsza próba stworzenia minimum leksykalnego w nauczaniu języka rosyjskiego jako obcego została przeprowadzona w 1940 roku przez Aleksieja W. Mirtowa. Ułożył on przykładową listę rosyjskich słów do nauczania języka rosyjskiego w szkole uzbeckiej. Za podstawową zasadę wyboru minimum leksykalnego posłużyła mu myśl o tym, że w tego rodzaju minimum powinny znaleźć się słowa najczęściej używane i najbardziej potrzebne. Dla Mirtowa takie terminy jak „powszechność użycia słowa” i „częstotliwość jego występowania” nie są równoznaczne. Według autora najczęstsze słowa nie zawsze są najbardziej potrzebne. Jako przykład podaje on wyrazy: здесь — тут. Mirtow podkreśla przy tym, że jeśli dwa słowa są tak samo często używane, to z tego jeszcze nie wynika, że oba muszą się znaleźć w minimum leksykalnym, zupełnie wystarczy jedno z nich². Uważa on jednocześnie, że każde często używane słowo jest najbardziej znane, ale nie odwrotnie — najbardziej znane słowa nie zawsze są najczęściej używane, np. дерево, стекло, лестница — używamy ich niezbyt często, ale słowa te według Mirtowa są zupełnie niezbędne. Jako pierwszy zwraca on uwagę na to, że pojęcia „najczęściej używane słowa” lub „najbardziej potrzebne słowa” są całkowicie względne i znajdują się w bezpośrednim związku z zainteresowaniami uczących się.

Drugim rosyjskim minimum leksykalnym były przedstawione w 1944 roku przez Z. A. Stenman *Поклассные списки русских слов для активного усвоения в 2, 3, 4 классах нерусских школ*. Listy te zostały stworzone w wyniku wyboru słów z podręczników języka rosyjskiego dla uzbeckiej szkoły podstawowej.

Po wojnie zadanie stworzenia minimum słów rosyjskich dla nauczania w szkołach nie rosyjskich stało się głównym zadaniem metodyki nauczania języka rosyjskiego, przy czym kładziono nacisk na stworzenie do tego celu właściwych podstaw naukowych. Uważano wówczas, że taką rolę spełni słownik frekwencyjny języka rosyjskiego.

¹ T. Woźnicki: *Koncentracja, czyli „mocne uderzenie” w nauczaniu języków obcych*. „Języki Obce w Szkole”. 1967 nr 2, s. 89.

² K. Bajor: *Zagadnienie doboru słownictwa do nauki języka rosyjskiego*. Łódź 1975, s. 10.

W latach 50. w Związku Radzieckim pojawiło się wiele artykułów na temat wyboru leksyki oraz duża liczba minimów leksykalnych stworzonych dla uczniów różnych narodowości. Tworząc listy słów, autorzy używali dwóch sposobów: wybierali słowa albo z istniejących już podręczników, albo z ogólnych słowników języka rosyjskiego. Jednak w pierwszym przypadku powtarzali oni wszystkie braki podręczników, które zazwyczaj powstawały w pośpiechu, a w drugim — kierowali się intuicją. W niektórych pracach proponowano także inne kryteria, np.: produktywności gramatycznej słów czy zgodności z potrzebami procesu dydaktycznego. Jednak żadnego z tych sposobów nie można nazwać obiektywną metodą wyboru często używanych słów. Wszystkie te listy pozbawione są dostatecznych podstaw i mają charakter przypadkowy.

W 1953 roku ukazała się w Detroit w USA praca Harry'ego H. Josselona *The Russian Word Count and Frequency Analysis of Grammatical Categories of Standard Literary Russian*. Książka ta jest zawiera nową próbę systematycznego badania leksyki współczesnego języka rosyjskiego za pomocą statystyki lingwistycznej. Autor postawił sobie zadanie stworzenie słownika frekwencyjnego³ najczęściej używanych słów rosyjskich (II część książki) oraz analizę używania różnych kategorii gramatycznych (I część książki). W pracy tej można prześledzić użycie wyrazów w kilku stylach i w różnych okresach historii języka rosyjskiego, gdyż słownik obejmuje różne etapy rozwoju ruszczyzny, a także różne style i warstwy gatunkowo-tematyczne współczesnego języka rosyjskiego. Na listach częstotliwość użycia każdego wyrazu dotyczy:

- trzech okresów (XIX w., 1900–1918, 1918–1953),
- dwóch form mowy (dialog i monolog),
- trzech gatunków literackich języka (język publicystyki, literatury pięknej i naukowej).

Słownik został napisany na obszernym materiale językowym zawierającym milion użyć słów. Łącznie zebrano 506 044 użyć słów, obejmujących 41 115 różnych wyrazów, spisanych wraz z malejącą częstotliwością użycia na sześciu listach. Według Josselona taki słownik może stanowić bazę, opierając się na której, możemy wybierać słowa do minimum leksykalnego. Jednak kryterium częstotliwości nie może być jedyną przesłanką tworzenia słownika takiego typu. Takie listy częstotliwości, według niego, nie uwzględniają leksyki tematycznej, związanej z celem nauczania, nie uwzględniają całości niektórych grup semantycznych, które na podstawie celów dydaktycznych chciałoby się przedstawić w całości, bez względu na częstotliwość ich użycia.

³ Termin użyty w pracy K. Bajor: *Nowe rosyjskie minimum leksykalne*. „Język Rosyjski” 1967, nr 5, s. 46–51.

Pierwszym minimum leksykalnym stworzonym na podstawie częstotliwości używania leksyki języka rosyjskiego była praca niemieckiego metodyka Otto Hermenau *Wortschatzminimum für den Russischunterricht* z 1960 roku i przeznaczona do wykorzystania w NRD. Minimum stworzone zostało na podstawie słownika Josselona i liczyło 1796 jednostek leksykalnych.

W ZSRR pierwsze minimum leksykalne pojawiło się w 1961 r. w Tallinie. Jego autorzy E. Szejnfeldt i E. Roovert przeznaczyli je dla klas 2–4 szkół estońskich. Materiały *Словаря-минимум русского языка для 2–8 классов эстонских школ* stworzyły podstawę (75%) minimum leksykalnego. Spośród 700 słów minimum 514 — wybrano z list częstotliwości, a pozostałe 186 (25%) — na podstawie kryterium konieczności tematycznej.

W 1963 roku w Tallinie opublikowano pierwszy słownik frekwencyjny języka rosyjskiego *Частотный словарь современного русского литературного языка*, w którym przedstawione zostały wyniki analizy statystycznej leksyki współczesnego języka rosyjskiego. Przebadano 350 tekstów o łącznej długości 400 tysięcy użyć słów w tekstach literatury pięknej i dziecięcej, publicystycznych, słuchowisk radiowych. Wydzielono w nich 24 229 różnych wyrazów, z których do słownika weszło 5500 najczęstszych wyrazów (z częstotliwością użycia przynajmniej 14 razy w czternastu tekstach), pozostałe 18 729 wyrazów nie weszło do słownika z powodu zbyt rzadkiego użycia ich w badanych tekstach (najczęstszych 1100–1300 — wiarygodne częstotliwości). Według Szejnfeldt słownik frekwencyjny stanowi jedynie bazę dla stworzenia minimum leksykalnego: przeznaczony jest dla metodyków i autorów podręczników. Metodocy powinni mieć na uwadze wiek uczących się, trudności fonetyczne, gramatyczne i leksykalne uwarunkowane specyfiką języka rosyjskiego w porównaniu do systemu języka ojczystego, łączliwość danego słowa z innymi słowami słownika frekwencyjnego, klasy tematyczne słów. Oprócz tego należy zdecydować jakie elementy językowe należy uważać za jednostkę leksykalną.

Na podstawie tego słownika stworzono minimum leksykalne języka rosyjskiego dla studentów-obcokrajowców studiujących w ZSSR, a także minimum leksykalne dla szkół baszkirskich, tatarskich, kazachskich, rumuńskich i innych.

Ważne jest to, że zarówno słowniki Szejnfeldt, jak i Josselona, były opracowane na podstawie materiału książkowego, co według niektórych metodyków ograniczyło jego zakres do leksyki książkowej. Według nich nauczanie mowy potocznej powinno się opierać na materiale mowy potocznej, gdyż odróżnia się ona od tekstów pisanych, w szczególności od leksyki książkowej.

Już w 1965 roku po raz pierwszy podjęto zadanie zbadania użycia słów i konstrukcji w mowie potocznej języka rosyjskiego przy użyciu metod statystycznych. Pracę taką zatytułowaną *Русская разговорная речь: 1200 наиболее употребительных слов* opublikowali w 1965 roku J. Markow i T. Wiszniakowa. Ich zadaniem było wybranie materiału drogą analizy statystycznej. Autorzy założyli,

że zapis i analiza materiału o wielkości 400– 500 tysięcy użyć wyrazów da możliwość wybrania 2000 wyrazów w ich najbardziej ważnych znaczeniach i pozwoli stworzyć listę łączliwości wyrazów. Aby otrzymać listę najczęstszych 1000–1200 słów, należało zebrać materiał o 100 000 użyć słów.

W tym celu przeprowadzono analizę 234 rozmów nagranych od jesieni 1963 do wiosny 1964, w których brało udział 240 osób w różnym wieku i o różnych zawodach. Większość rozmów przeprowadzono w warunkach domowych, a pozostałe — w sklepach, urzędach, przychodniach, część stanowiły także rozmowy telefoniczne. Spośród wszystkich nagrań 90% stanowią dialogi, a 10% — monologi. Nagrano materiał o wielkości 100 000 użyć wyrazów i ponad 6000 różnych słów. Cały materiał podzielono na 100 porcji o długości 1000 wyrazów każda. Brano pod uwagę tylko wskaźnik powszechności — w ilu ze stu porcji całego materiału zostało użyte dane słowo. Na opublikowanej liście znalazły się tylko te, które zanotowane były w pięciu i więcej częściach materiału. Słownik ten liczy 1200 słów⁴.

Następnie Markow porównał słownik Szejnfeldt ze spisem słów mowy potocznej. Okazało się, że nie ma żadnych fundamentalnych różnic w składzie słownika mowy potocznej i książkowej — nie ma żadnych podstaw wyboru do nauczania dwóch oddzielnych słowników — jednego do czytania, drugiego — do pisania.

W 1966 roku pojawiła się kolejna publikacja zawierająca listę słów mowy potocznej, którą stworzył N. P. Vakar — *A Word Count of Spoken Russian. The Soviet Usage*. Praca ta powstała na materiale dialogów sztuk ówczesnych autorów, poprzedziła ją analiza 93 sztuk napisanych przez 85 autorów, wszystkie dotyczyły tematyki współczesnej i wydane zostały nie później niż w 1957 r. Do analizy statystycznej wybrano 200 wzorów po 50 słów (pierwszych 50 słów na ósmej stronie każdego aktu, metodą przypadkowego wyboru) — otrzymano w ten sposób 10 000 użyć słów. Na podstawie analizy 10 tysięcy jednostek z zapisanych 2380 różnych słów, Vakar wybrał 360 najczęstszych (o częstości 4 i wyżej). Okazało się, że te 360 najczęstszych słów stanowi 73% wszystkich rozpatrywanych użyć słów, gdy pozostałe 2020 słów pokrywa jedynie 27%.

Vakar porównał swoją listę słów z innymi listami, z których tylko listy Josselona i Szejnfeldt utworzone zostały przy użyciu metody wyboru statystycznego. 360 słów z listy Vakara zgadza się z 360 pierwszymi słowami listy Szejnfeldt w 60%. Różnicę 40% autor wyjaśnia kontrastem między mową potoczną i językiem literackim, co stanowi założenie nieprawdziwe. Słownik Szejnfeldt stworzono na podstawie analizy 400 tysięcy użyć słów, a Vakara — tylko na materiale 10 tysięcy, tym bardziej że większość słów wchodzących w skład grupy słów różniących te listy nie tworzy typowo potocznej listy słów np.: *баба, бог, девчата, деньги, директор, доктор, дочь* itp.

⁴ Ю. Марков, Т. Вишнякова: *Русская разговорная речь: 1200 наиболее употребительных слов*. „Русский язык в национальной школе” 1965, № 6.

Jeśli listę słów Vakara porównać ze słownikiem mowy potocznej Markowa i Wiszniakowej, to można stwierdzić, że pokrywają się one w 62,8%, 12 słów w ogóle nie znalazło się na liście słów mowy potocznej, a jednocześnie na liście Vakara nie pojawiło się wiele słów o wysokiej częstotliwości w mowie potocznej.

W 1968 roku w Pradze ukazała się lista frekwencyjna słów rosyjskich utworzona przez Františka Maliřa⁵ na podstawie listów uczniów radzieckich. Przeprowadzono analizę 600 listów uczniów radzieckich szkół w wieku 11–14 lat, które były pisane przez nich do przyjaciół z Czechosłowacji. Ogólna ilość zebranego materiału to 68 070 użyć słów, z których 32 324 stanowi wybór podstawowy, a 35 746 — kontrolny. Oba zbiory słów zawierają 1365 wspólnych i 679 różnych słów, tzn. zgadzają się w 66,8%. Słowa z częstotliwością 1 i 2 (jest ich 1506) zawierają 54,9% różnych słów, ale przypada na nie tylko 2,9% użyć słów, a słowa z częstotliwością 9 i więcej stanowią 25,3 % różnych słów, ale przypada na nie 93,4 % użyć słów.

Na podstawie przeprowadzonej analizy Marliř stwierdził, że znając 700 słów (a dokładnie 695 słów), można zrozumieć cały badany materiał tekstowy, a także z dużym prawdopodobieństwem dowolny tekst podobnego gatunku w ponad 90%.

Następną próbę stworzenia minimum leksykalnego języka rosyjskiego dla klas II–IV szkół litewskich podjęto w 1970 roku w Katedrze Języka Rosyjskiego Uniwersytetu Wileńskiego⁶. Tworząc to minimum leksykalne, brano pod uwagę cztery główne kryteria: frekwencję słów, uwzględnienie wieku uczących się, kryterium tematyczne i kryterium łączliwości słów, przy czym starano się uwzględniać wszystkie te czynniki w równym stopniu. Do stworzenia minimum wykorzystano: słownik frekwencyjny Szejnfeldt, słownik Josselona, *Słownik języka Puszkina*, listę częstych słów Zazorinej oraz słownik mowy potocznej. Za częste uważano słowa, które wystąpiły w nie mniej niż czterech źródłach. Jako materiał kontrolny wykorzystano listy słów sporządzone na materiale elementarza dla III klasy i podręcznika dla klasy IV, gdzie także brano pod uwagę frekwencję słów.

W wyniku analizy powstała lista 698 słów (956 słów zalecanych do przyswojenia w klasach II–IV). Lista ta według twórców może stanowić podstawę minimum leksykalnego dla szkół dowolnej narodowości, ale nie powinna być postrzegana jako gotowy materiał. Bardzo ważne jest, aby uwzględnić wiek uczących się oraz kryterium tematyczne — te kryteria są wzajemnie zależne, gdyż słowa nauczone są według określonych tematów, a wybór tych tematów uwarunkowany jest sferą życia ucznia, która ograniczona jest ramami wiekowymi.

W 1977 w Moskwie ukazuje się nowy słownik frekwencyjny opracowany przez zespół pod redakcją Lidii N. Zazorinej — *Частотный словарь русского*

⁵ Ф. Малиж: *Частотный список, составленный по письмам советских школьников*. В кн.: *Лексические минимумы русского языка*. Red. П. Н. Денисов. Москва 1972.

⁶ Л. Судавичене: *Словарь-минимум русского языка для II–IV классов литовских школ*. „Русский язык в национальной школе” 1970, № 1.

языка: Около 40 000 слов, którego głównym przeznaczeniem jest przedstawienie pełnego obrazu współczesnej leksyki rosyjskiej z uwzględnieniem dyferencjacji gatunkowej. Słownik powstał na materiale miliona użyć słów, czyli 40 000 wyrazów. Głównym zadaniem słownika było zebranie stosunkowo pełnych informacji o współczesnej leksyce z uwzględnieniem dyferencjacji gatunkowej. Autorzy słownika przyjęli założenie, że normy języka rosyjskiego kształtują się pod wpływem czterech samodzielnych sfer użycia leksyki: literatury pięknej, mowy potocznej, naukowej i publicystycznej, a także urzędowej. W związku z tym słownik obejmuje cztery grupy tekstów źródłowych: literaturę piękną (proza), dramaturgię, teksty naukowe i publicystyczne oraz teksty gazet i czasopism. W słowniku nie znalazły się: poezja (uważano, że słownik poetycki jest specyficzny i często zdarzają się odstępstwa od normy), utwory satyryczne (ważną rolę odgrywa w nich nadanie słowu nowego znaczenia), teksty nauk ścisłych (ich słownik uwarunkowany jest specyfiką przedmiotu oraz nasycony terminami naukowymi). W rezultacie analizy statystycznej opracowano słownik frekwencyjny składający się z trzech części: słownika alfabetyczno-frekwencyjnego, słownika frekwencyjny, struktury statystycznej słownika.

Słownik alfabetyczno-frekwencyjny jest największą i najobszerniejszą częścią tej pracy, ponieważ zawiera wszystkie leksemy zawarte w zgromadzonych tekstach źródłowych. Łącznie znalazło się tu 39 268 różnych wyrazów, otrzymanych spośród 1 056 382 użyć słów. Każda jednostka lekсыkalna charakteryzowana jest ilościowo poprzez:

1) frekwencję (ogólna częstotliwość w wyborze oraz częstotliwość wyrazów każdej z czterech grup gatunkowych),

2) liczbę tekstów według gatunków, w których występował wyraz.

Na podstawie ogólnej częstotliwości wyrazu można określić jego miejsce w słowniku frekwencyjnym i numer porządkowy w strukturze statystycznej słownika.

Słownik frekwencyjny zawiera słowa z częstotliwością 10 i więcej, w sumie 9044 jednostek, które są:

1) ułożone od najwyższej częstotliwości,

2) stanowią 23,02% całego słownika, ale pokrywają tylko 7,6% całego wyboru.

Struktura statystyczna słownika to tablica rozmieszczenia częstotliwości, której pierwsze dwa grafy zawierają pełną informację statystyczną o związku numeru porządkowego grupy słów z daną częstością i ogólnej częstości, a trzeci graf — informację o liczbie słów z daną częstością.

Autorzy uważają, że słowniki tego typu pozwalają na rozwiązywanie trudności w wyborze i podawaniu leksyki dla różnych kategorii uczących się. Wyboru leksyki można dokonać, wykorzystując dane słowników frekwencyjnych, ale nie jest to jedyny warunek. Należy także brać pod uwagę kryteria uzupełniające — jak na przykład wiek uczących się, ramy programowe i zainteresowania uczących się. Jednoznacznie stwierdzają, że słownik frekwencyjny nie jest równy minimum lekсыkalnym.

W 1978 w Moskwie opublikowano jeszcze jedną próbę stworzenia minimum leksykalnego dla uczących się języka rosyjskiego — *4000 наиболее употребительных слов русского языка: Учебный словарь для зарубежных школ*, pod redakcją Nikołaja Szanskiego. Jako podstawa do wyboru materiału leksykalnego zawartego w tym słowniku posłużyły słowniki frekwencyjne języka rosyjskiego oraz listy słów języka rosyjskiego, minima leksykalne dla uczących się obco-krajowców, krótkie słowniki dwujęzyczne, słowniki tematyczne i inne. Poza tym słownik jest całkowicie samodzielnym przewodnikiem po leksyce języka rosyjskiego. Może on stanowić podstawę do tworzenia minimów leksykalnych dla obcojęzycznych uczniów poznających język rosyjski, można używać go przy tworzeniu podręczników języka rosyjskiego, książek do czytania i innych pomocy o charakterze metodyczno-naukowym dla obcojęzycznych uczących się języka rosyjskiego.

W 1993 roku powstaje na Uniwersytecie w Uppsali nowy *Słownik frekwencyjny języka rosyjskiego* pod redakcją Lennarta Lönngrena (*Частотный словарь современного русского языка*). Stworzono go na materiale miliona użyć słów współczesnego języka rosyjskiego. W skład tekstów źródłowych weszło bardzo współczesne słownictwo, należące do większości obszarów użycia. Zawarto tu teksty literackie (włączono znanych i lubianych pisarzy) powstałe nie wcześniej niż w 1960 roku, teksty publicystyczne (po 1985 roku) oraz artykuły prasowe (po 1987 roku). W wyniku analizy otrzymano sześć słowników:

- 1) słownik homograficznych form wyrazów, który zawiera 1424 formy wyrazów,
- 2) słownik najczęstszych leksemów — zawiera on 1082 jednostki,
- 3) słownik najczęstszych form wyrazów — 1134 jednostki,
- 4) słownik leksemów najbardziej charakterystycznych dla prozy specjalistycznej — 1044 jednostki,
- 5) słownik leksemów najbardziej charakterystycznych dla literatury pięknej — 1044 jednostki,
- 6) słownik leksemów z częstotliwością powyżej 9 — 9281 leksemów.

Rok 1996 przynosi nową pracę na temat racjonalizacji leksyki w celach nauczania. Jest to praca Nicolasa J. Browna pod tytułem *Russian Learner's Dictionary 10 000 Words in Frequency Order*, która ukazała się w Nowym Jorku. W pracy tej zawarto 10 000 wyrazów rosyjskich w kolejności od najczęstszych do rzadszych. Słownictwo zostało wybrane w oparciu o doświadczenie zawodowe autora. Wszystkie słowa zawarte w słowniku mają angielskie odpowiedniki, wiele z nich ma przykłady użycia, akcent oraz wskazówki gramatyczne.

Najnowszą publikacją dotyczącą racjonalizacji leksyki języka rosyjskiego jest *Список наиболее частых слов русского языка* Siergieja A. Szarowa. Słownik ten został stworzony na materiale 40 milionów użyć słów, a zawiera 35 000 wyrazów (istnieje także lista o długości 5000 słów o największej częstotliwości). Teksty źródłowe zawierają utwory literackie — prozę współczesną, przemówienia polityczne,

teksty publicystyczne ze współczesnych gazet i literatury popularno-naukowej. Wszystkie teksty pochodzą z okresu 1997–2002, a większość z lat 1980–1995, a artykuły prasowe — 1997–1999. Autor najnowszego słownika frekwencyjnego słów rosyjskich zamieścił swoją pracę w Internecie.

Z przeglądu badań nad zawartością materiału leksykalnego wynika, że przeprowadzić wybór niezbędnego minimum obcojęzycznej leksyki dla celów dydaktycznych — to znaczy wyróżnić spośród setek tysięcy jednostek leksykalnych będących w danym języku leksyką, bez której nie można się obejść zarówno w celu osiągnięcia końcowych celów w nauczaniu w szkole, jak i dla stworzenia mocnych podstaw, które pozwolą uczącym się w przyszłości, tj. po ukończeniu szkoły, wykorzystać nabyte nawyki i umiejętności. Z wyborem minimum leksykalnego mają także do czynienia metodycy przy konstruowaniu programów w nauczaniu języka rosyjskiego jako obcego. Jest to bardzo złożona praca, gdyż wymaga uwzględnienia jednocześnie kategorii lingwistycznych — czysto językowych, a także logiczno-psychologicznych.

Język funkcjonuje jako system i można używać go jako narzędzia komunikacji i wyrażania myśli jedynie wtedy, gdy włada się znajomością wszystkich jego elementów składowych. Jednak ten system jest na tyle złożony, że nauczenie się go w całości od razu jest niemożliwe. W związku z tym należy tak organizować materiał nauczania, aby porcja materiału do przyswojenia na pierwszym etapie była możliwie najprostsza i jednorodna z punktu widzenia używanych środków. W ten sposób powstaje idea tworzenia różnych minimumów. Termin minimum należy rozumieć jako obszar środków językowych, które stanowią maksimum z punktu widzenia możliwości fizycznych uczącego się i poświęcanego na naukę czasu oraz minimum z punktu widzenia całego systemu językowego.

Istnieje także inne rozumienie pojęcia minimum leksykalnego, u podstaw którego leży przekonanie lingwistyki statystycznej o tym, że w mowie nosicieli danego języka niektóre słowa, konstrukcje, formy używane są trochę częściej niż inne. Wynika z tego, że wystarczy wybrać środki z wysokim współczynnikiem frekwencji i wyrobić u uczącego się mechaniczny nawyk władania tymi środkami. Władając takim minimum, uczący się może w czasie dalszej nauki przyswoić pozostałe środki językowe danego języka.

Autorzy badań statystycznych podkreślają, że zasada frekwencji nie może być stosowana w praktyce nauczania języka rosyjskiego jako jedyne kryterium wyboru leksyki, gdyż często przeciwstawia się ona innym ważnym zasadom — kryteriom tematycznym, semantycznym i innym. Należy także zwrócić uwagę na warunki życia uczących się oraz na związek nauczanej leksyki z materiałem gramatycznym.

Każde minimum leksykalne powinno być układane stosownie do celów nauczania, wieku i etapu edukacji. Wybór minimum leksykalnego dla uczących się języka obcego to bardzo złożona sprawa. Takie minimum leksykalne powinno być jednocześnie:

- 1) bardzo efektywne i ekonomiczne,
- 2) całkowicie odpowiadające celom i zadaniom nauczania,
- 3) jednolite z punktu widzenia języka obcego.

Wymagania te mogą być spełnione nie na podstawie doświadczenia pedagogicznego i intuicji nauczyciela i autorów podręczników, a tylko i wyłącznie w warunkach wyboru słownictwa według konkretnych zasad i kryteriów opracowanych naukowo na podstawie osiągnięć współczesnej lingwistyki.

Иоанна Эва Данель

IZ HISTORII RACJONALIZACJI LEKSYCZESKOGO MATERIAŁA ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ

Резюме

В настоящей статье представлена история рационализации лексического материала при обучении русскому языку как иностранному.

Положение о том, что на начальном этапе обучения надо строго отбирать лексику, имеет длительную историю, но принципы отбора изменялись. В 50-ые годы XX века в качестве критерия научности отбора лексики одно из главных мест приобретает лингвистический критерий употребляемости слов в речи, т.е. частотность. С того времени исследования этого вопроса идут в двух направлениях: первое это составление частотных словарей, второе — составление словарей-минимумов для начальной школы.

Следует подчеркнуть, что каждый лексический минимум должен быть составлен соответственно целям и программе обучения, возрасту учащихся, критерию частотности употребления слов в речи, а прежде всего должна быть в нем отражена система русского языка.

Joanna Ewa Daniel

THE HISTORY OF THE RATIONALIZATION OF THE LEXIS IN TEACHING RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

The article touches upon the history of the rationalization of the lexis in teaching Russian as a foreign language.

The presumption that in the initial stage of teaching a language it is necessary to select the lexis in the specified way has had a very long history. However, the rules how to select the lexis has changed many times over years. In the 50's of the 20th century one of the main scientific criteria was the frequency of the word usage. Since then the research over the creation of the lexical minimum (basic word list) has been conducted in two directions. The first one focused on working out frequency dictionaries whereas the other centered on the creation of the lexical minimum for the primary schools.

It is essential to emphasize that every lexical minimum should be created properly with regard to the aims and the syllabus of many learners and taking into account word frequency but first and foremost it ought to reflect the system of the Russian language.